

Saadjärve ohvrikivi

Nii pole põhjust arvata, et trükisõna oleks mõjutanud 1836. aastal avaldatud muistendit.

Friedrich Robert Faehmann kandis 1839. aastal Õpetatud Eesti Seltsi koosolekul ette mõnevõrra teistsuguse loo. Selle järgi pistis Kalevipoeg

rinda kahe vanema vennaga: uus kuningas selgitati välja liisku heites. Sumanud läbi Saadjärve, veenduti, et kõige kaugemale oli lennanud noorema venna kivi. Seejärel toodud järvest vett ja viheldud Kalevi noorem poeg kuningaks.

Enam-vähem samamoodi on liisuheidde pandud kirja Kreutzwaldi „Kalevipoja“ 8. loos. 1859. a ilmunud „Kalevipoja“ 8. loo esmatrüki kommentaarides on Kreutzwald märkinud, et noorema venna kivil on praegugi peal näpujäljed ning varem olnud tavaks anda sellele hõbevalget, et veevaim lubaks järvel sõita.

Vaadates liisukive ja teisi Kalevipoja-lugudega seotud kive, pinnavorme ja veekogusid, tuleb tõdeda, et Kalevipoeg seisab kindlal pinnal. Tundes pärimusega seotud paiku, muutub maastik kõnekaks ning saab hoopis sügavama tähenduse ja väärtuse. ■

1. Anton, Helve 1982. Saadjärv. Eesti Raamat, Tallinn.
2. Tootsi, Erik 1999. Jogentagana asustuslugu kuni 17. sajandi lõpuni. Tartu ülikooli arheoloogiaosakonna diplomitöö. Käsikiri TÜ arheoloogiaarhiivis.

Ahto Kaasik (1969) on looduslike püha-paikade uurija, hoidja ja tutvustaja.

Kadunud puude jäljed Victoria pargis

Leho Ainsaar

Eesti Looduse veebruarinumbri on Kaarel Lauk kirjeldanud väga huvitavat loodusnähtust: Ruhnu saarel Limo luidetel avanenud kõdunenud männipuude „jälgfossiile“. Nende tekkeloo seletus on kindlasti adekvaatne: liiva alla mattunud puutüved on jäägitult kõdunenud soodsa õhu, vee ja biogeensete mõjurite tingimustes, järelejäänud vaigurikas puukoor on hoidnud õõnsused liiva sees tühjana.

Selline asjade käik kunagistes metsades pole geoloogias päris tundmatu. Euroopast võib tuua näite Šotimaalt Glasgow' linnast: sealne Victoria park rajati 19. sajandi lõpul vanasse kivi-murdu. Puhastades ebatasast murrupõhja pargi tarbeks, avastati põhjas olevast liivakivikihist välja paistvad puutüvelaadsed moodustised.

Kui neid oli lähemalt uuritud ja leiud välja puhastatud, selgus, et tegemist polegi päriselt kivistunud puudega, vaid kunagi kõdunenud

Foto: Leho Ainsaar

Victoria pargi „kännumetsa“ ehk Fossil Grove'i kohale on ehitatud paviljon, kus päevasel ajal saab fossiilijäljendeid tasuta vaatamas käia

puude ja nende juurte täidetud liivavormidega. 1890. a ehitati välja eraldatud „kännumetsa“ kohale paviljon, mida nüüd tuntakse Fossil Grove'i nime all – koht, kus tasub kindlasti käia.

Kõnealused kändud kuuluvad umbes 330 miljonit aastat tagasi Karboni ajastul levinud sõnajalgtaimede (üks peamisi kivisütt moodustanud taimerühmi) perekonnast *Lepidodendron*. Nende taimede soine

rannikulähedane elupaik ujutati üle ning kattus meremuda ning liivaga. Mattunud kändud kõdunesid täielikult, kuid puukoor hoidis tekkinud augud tühjad. Varsti sattus see koht jõevoolu kätte, mis peagi täitis kõik tühikud liivaga. Pärast liiva kivistumist tekkisidki tugevad liivakivist puujäljed, mis kaevamisel kergesti eraldusid ümbritsevast kildast.

Ehkki Fossil Grove'i fossiilijäljed on erakordselt hästi säilinud, ei tohiks neid segi ajada tõeliste puufossiilidega. Maailmas võib mitmes paigas näha ka kivistunud puid (ingl *petrified forest*), kus mattunud puit on geoloogilistes protsessides, peamiselt vulkaaniliste lahuste ja termaalvee toimel asendunud räniühenditega (kvarts, kaltsedon). Nendes kivistunud tüvedes on tihti äratuntavad nii aastarõngad kui ka muu sisestruktuur. Liivakivist valatistest pole aastarõngaid muidugi mõtet otsida. ■

Leho Ainsaar (1963) on geoloog, Tartu ülikooli ökoloogia ja maateaduste instituudi direktor.